

družino, življenje. Roman premore enega najlepših primerov ljubezenskih prizorov v lirični prozi, to je opis ljubezni Đuka in pastirice Ruže pod vrbami:

"I evo sad će stići ona! Gle - još dvadeset... deset... devet... osam koraka. Još skok. I on osjeća: raste on. Njegove se ruke same pružaju prema njoj, a dosad mirna trava kao progovara, priča u šuštaju, kao - divi se. I dođe ona... Sjeda do njega... Garavo joj lice zapudreno, usne vlažne. I samo se priviju jedno uz drugo, samo se sljube. Vrbe su onda tihe, zamukle, veličajne. Rumena se rastiplje, gubi, a s vrbja, privida se, prokapavaju osjenci, sjenčaci... I potok zakrije. Na nebu samo pokoja zvijezda pa nečujno roni niz vodu, u tihu se svjetlucaju vozika uspavanom površinom. Odmah su i slobodniji. Njegova se ruka maša njenih njedara i bedara, njena se zariva u njegovu kosu i stišću se jedno uz drugo kao da se žele srasti, ujediti. I usne im se ne rastavljaju. U njemu se burka i razmiljava sladak osjećaj, na njenu licu iskrsava izražaj zadovoljstva, na njegovu sreće..."⁹

Joza Ivakić (1879-1932) u svojim črticah in pripovedkah, zbranih v treh knjigah Iz naše ulice (Iz našega sokaka, 1905), Vas in trg (Selo i varoš, 1912), Knjiga o ženah in o ljubezni (Knjiga od žena i od ljubavi, 1914) govori o problemih vasi in podeželja. Njegove zgodbe so izvirke iz slavonskega podeželskega življenja. Pisatelj gleda na življenje, ki teče pred njim, z očesom nemočnega človeka, ki ve, da usodi ne more ubežati. Ivakićev jezik je tekoč in privlači bralca z lahkotnostjo sloga. Njegova proza hoče predvsem zabavati.

Naravna bogastva in kulturna dediščina Slavonije in Baranje niso toliko znani, zato smo jih prikazali tako, kot smo jih doživeli. Predstavili smo seveda le del tega, kar smo spoznali. Poleg ustvarjalcev s tega področja, ki smo jih omenili, naj opozorimo še npr. na Branka Radičevića, Vida Došena, Anteja Benešića, Toma Maretića, Antuna Gustava Matoša idr. Govorili smo predvsem o piscih, katerih dela ali rokopise smo ob tej priložnosti prebirali. Ljudje, ki so nam pri spoznavanju krajev in znamenitosti osebno pomagali - od gospe Peti iz vinkovske knjižnice, ki nam je prijazno razkazala rokopise Josipa in Ivana Kozaraca ter Joze Ivakića, do vinogradnika Marka iz vasi Gajić, ki nas je pogostil v svoji kleti - so to storili iz naklonjenosti do nas in spoštovanja do svoje zgodovinske dediščine.

Vesna Požgaj-Hadžić
Filozofska fakulteta v Ljubljani
Vera Šeško

Literatura

Ivo Frangeš, Povijest hrvatske književnosti, Zagreb - Ljubljana, MH - Cankarjeva založba, 1987

Grupa autora, Povijest hrvatske književnosti, 3., 4. knjiga, Zagreb, Liber, 1974, 1975

Juraj Lončarević, Slavonija i Baranja, Đakovo - Zagreb, 1985

Božo Plevnik, Stari Osijek, Osijek, Radničko sveučilište "Božidar Maslarić", 1987

Neda Brlić, Kuća Brlićevih u Brodu, Vijesti muzealaca, XII, št. 3-4, Zagreb, 1973, str. 19-37

Tomislav Đurić, Srednjovjekovni gradovi slavonskog gorja, Varaždin, 1981

Paškal Cvekan, Franjevci u Abinim Našicama, Našice, 1981

Paškal Cvekan, Franjevci u Požegi, Slavonska Požega, 1983

Paškal Cvekan, Franjevci u Vukovaru, Vukovar, 1980

SPOMINI NA NAŠE PRVE SLAVISTE: FRAN RAMOVŠ

Imel bi se za nevrednega, da bi pisal o tem našem tako spoštovanem učitelju, o katerem smo vsi čutili, da je visoko nad nami, ko bi ne mislil, da bom mogoče prispeval kak drobec k poznavanju njegove človeške strani in k podobi študija slovenistike v prvem desetletju naše univerze. Pa še osebna hvaležnost me sili k temu.

Ramovševo ime sem menda prvič zavestno slišal konec četrtega gimnazijskega razreda 1924. leta, ko nam je profesor Janko Orožen v Soboti delil knjige iz dijaške knjižnice in je vedel, da se moj matematični

⁹ Ivan Kozarac, Đuka Begović, Zagreb, MH, 1964, str. 351-352, PSHK, 79.

čolniček potaplja prvemu popravnemu izpitu naproti... Saj me je tisti čas predstavil tudi že drugi naš profesor, Franc Sušnik, v Prekmurskih profilih: ...jako dober gimnazijski literat, pa presneto slab matematik! Orožen, ki je vedel, kako sem ves v branju, me je nekako takole spodbujal: potrudite se, da izdelate gimnazijo, potem boste pa šli študirat kako slavistiko, upajmo, da bo Ramovš takrat še živel...

Torej neki Ramovš je glavni predstavnik slavistike v Ljubljani... In ko sem v šesto gimnazijo hodil že v Ljubljani, je sošolka Olga Sterletova stanovala v isti hiši na Miklošičevi cesti, v kateri je neki mali Primož Ramovš začel svoje prve vaje na klavirju. In v razgovorih z Olgo je vse bolj oživljala pred menoj postava profesorja Ramovša, ki mu odpeva vsa klaviatura slovenskega jezika. Ko smo se vpisali kar trije iz razreda na slavistiko, je Olga "vzela" pod A kot glavni predmet 13. skupine - slovenski jezik s starocerkvenoslovanskim jezikom... To si je dovolil menda iz našega letnika le še Stanko Bunc, Koštišlov učenec iz Novega mesta (in pred njim France Tomšič), drugi pa smo še pod B s strahom gledali to sicer spoštovano ime, toda strah vzbujajoči predmet. Le za ta predmet je bil na notranji strani seminarjskih vrat nabit listek z literaturo, ki jo je treba poznati za študij pod A in B. Ko smo si jo prepisali, smo si pri Bambergu nasproti Ramovševemu stanovanju - kupili Leskienovo *Altbulgarische Grammatik* in Brochovo *Slawische Phonetik*, najbolj prizadevno dekle iz letnika pa si je kupilo še Jespersenovo *Lehrbuch der Phonetik*. To dekle si je menda takrat še edino prepisovalo vse Ramovševe razprave, objavljene v tujih revijah in zbornikih... In prišla nam je v roke Murkova *Slavia*, Listy filologické, da ne omenjam Jagičevega *Archiva*, v katerem smo se lotili Ramovševih *Slovensche Studien*. In počasi, tudi v Ramovševih in Nahtigalovih predavanjih, so prihajala še druga slavistična imena.

Ramovševa predavanja smo pričakovali z veliko radovednostjo, ker smo o literarni zgodovini le imeli neke pojme, kakšna pa naj bi bila njegova "slovnica", nam ni bilo jasno. K sreči je predaval Uvod v slovensko historično gramatiko v ponedeljek pozno popoldne, tako da je v zimskem času že gorela luč, in še zdaj čutim tisto slovesno razpoloženje, ki ga je ustvarjalo - ob polni dvorani, ki je v največji tišini strmela v predavatelja - Ramovševo glasovno, oblikovno in vsebinsko osvajajoče, dovršeno govorjenje. Včasih je pogledal v liste v obliki četrtnke pole, stojé za katedrom, najbrž je kdaj napisal na tablo kake črke, ko je razlagal grafiko posameznih pisateljev. Sicer pa je govoril na pamet, živahno brez zatikanja, tako da je iz njegovega pogleda in glasu izžarevala napeta povezava z nami. Ta nadrobni pregled ortografije od Trubarja dalje, vseh slovníc z razčlenitvijo njihovih uvodov ter njihove oznake, - sevé brez Bohoričevega latinskega predgovora - pa tudi slovničarjev, ki so objavljali le razprave (Valjavec, Škrabec, Oblak idr.), v 2. poglavju pa predgovor slovenske grafike - je bil obenem najboljši uvod v zgodovino starejšega slovstva, katerega pri Kidriču nismo poslušali. Zašel je tudi v Zbrane spise I.

Srečo smo imeli tudi z drugim Ramovševim tečajem: Slovenska dialektologija, saj je v zimskem semestru začel z orisom zahodnih dialektov od rezijanskega do notranjskega. Le da nas je pri teh, sicer tudi zelo jasnih predavanjih, motila množica sicer na tablo napisanih glasov in besed, ki nas je v svojem fonetičnem zapisu in profesorjevi suvereno lahkotni besedi zanašala na globoko in neskončno morje: kdaj bomo to obvladali? Nikogar ni bilo, ki bi nam bil pokazal pot, kaj je treba od vsega tega poznati. Pri izpitih pa smo spoznali, da profesor ni terjal od nas kakega sistematičnega znanja o dialektih, le pri interpretaciji kakega starega teksta je bilo treba pritegniti kako osnovno poznavanje iz fonetike ali morfologije. Meni je pokazal svojo naklonjenost s tem, da mi je dal za klavzurni pisni izpit na izbiro dve temi, in ena izmed njiju je bila: Karakteristika prekmurskega dialekta. Ocenil jo je s prav dobro.

Pri historični gramatiki je Ramovš sistematično predaval naprej o vokalizmu - pozneje smo to dobili v *Kratki zgodovini slovenskega jezika* (1936) - in to je trajalo dve leti. O konzonantizmu smo že imeli njegovo knjigo, zato je nadaljeval z oblikoslovjem. Vzporedno je predaval v šolskem letu 1929-30 in v zimskem semestru šolskega leta 1930-31 akcent v srbskohrvatskem in slovenskem jeziku, kar smo si nekateri prepisali iz vzorno urejenega rokopisa Janeza Logarja, sam pa imam poleg tega še ohranjene natančne zapiske v svojem zvezku. Kot sem večkrat dejal kolegom v letih po diplomí, da bi rad študiral na univerzi sedaj, ko gledam že iz daljave na študij premnogih predmetov in preobilne tvarine, ki si je premladi in zaposleni ves dan in še z dejavnostmi zunaj študija nismo mogli dovolj urejeno prisvojiti, velja to posebej za Ramovševa predavanja. Ko sem se pozneje ob raziskovanju jezika prekmurskih pisateljev vračal tudi še k Ramovševim spisom, sem si utrdil marsikaj iz starega znanja ter zrelo uporabil za nova dognanja.

Ramovš je svoje vaje napovedoval kar kot "seminar", v poletnem semestru šolskega leta 1929-30 pa imam v indeksu: Interpretacija modernih dialektičnih tekstov. Profesor nam je razdelil v fonetičnem zapisu natisnjen (narejen v Učiteljski tiskarni, ki je edina imela črke za njegove spise) koroški narečni tekst *Otošče zgún*, drugič pa zgodbo o dekletu, ki je požrlo rumenjaka. Naslednje leto pa smo vpisali: Interpretacija historičnih dialektičnih tekstov - in v slavistični družinski "zapuščini" sem ohranil list, ki nam ga je profesor dal natisniti: Iz Trubarjevega dela: "...ena kratka Počila...iz leta 1558..." z začetkom: Pred olemu unu dvaletni leti, tedaj kadar jem Vloki per Radezhah Farmolter bil..." Eden med nami se je skušal pripraviti in je za katedrom sedé šel od besede do besede, od glasu (črke) do glasu: daleč v

poldrugi uri nismo prišli. Profesor je pomagal s fonetično in morfološko analizo, pritegnil koga od poslušalcev, med katerimi nas je navadno skušal reševati eden z dvignjeno roko. Nekoč je tudi njemu zmanjkalo poguma, pa ga je profesor kar poklical, kolega je molčal ali nekaj jecljal, toda zadel ni in profesor se je dobrohotno namuznil: X., sproti se je treba učiti...

To je bil menda edini primer, da se je profesor Ramovš spustil iz strokovnih višin v osebno razmerje do "slušateljev", pa še mogoče drugič, prav v zvezi s Trubarjem, ko je bilo treba povedati neko letnico ob nekem njegovem delu: Zdaj naj vas še literarno zgodovino učim!... Za neprijeten incident pa je nekoč poskrbel neznan starejši mož, ki se je prikazal pri predavanju in je dvignil roko ter vstal z nekim vprašanjem. Profesor je ostrmel in s premagovanjem dejal: To vam bodo povedali slušatelji po uri... Bilo je tako nekaj nezasišane, da nas je kar zmrazilo. Podobno kot pri seminarskih vajah, je bilo pri izpitu, vsaj pod B. V tisti veliki proforski sobi, kjer je bil tudi del knjižnice, je Ramovš vzel s stojala staro knjigo - recimo Rogerija - in jo odprl pred teboj: Prosim, berite - in ko si nekaj prebral: kdo je to napisal? Pa si oglejmo malo značilnosti njegovega jezika...

Zunaj "šole" sem s profesorjem prvič govoril poleti leta 1931, ko je bil v sanatoriju Leonišče. Kar s strahom sem šel k njemu, da bi mi izročil pozdrave dr. Avgusta Pavla, pri katerem sem bil nedolgo pred tem in ki je ponudil svoje sodelovanje pri ČJKZ. Ramovš je to z veseljem sprejel in dodal: Saj je pred kratkim objavil nekaj o hišah... Ko sem mu povedal, da sem tisto prevedel iz madžarščine jaz (Etnolog 1931), je profesor to z odobravanjem vzel na znanje.

Bil sem še študent, ko sem za praški Slovanský Přehled napisal poročilo o Ramovševi Dialektološki karti med drobnimi poročili iz kulturnega življenja, za katera me je naprosil tedanji lektor za slovenščino Jos. Skrbinšek. Ko pa sem v Mariboru bil že stalni sodelavec Časopisa za zgodovino in narodopisje, sem na Glazerjevo prošnjo pisal o profesorjevih Dialektih.

Sredi tridesetih let je agilni, vsestranski Škerl ustanovil Adakemsko založbo za znanstvene knjige. Profesor Kidrič mi je izrazil nezadovoljstvo zaradi dvoumnega imena, saj so tedaj snovali Akademijo. Po temperamentu sorodni Ramovš pa je našel stik z založnikom, napisal zanj Kratko zgodovino slovenskega jezika in pritegnil k sodelovanju še druge iz svoje bližine, navezal pa se je tudi združabno na založnika in njegovo tesno knjižgarnico. Posebno med vojsko in zasedbo je postalo tam konspirativno shajališče in skrivališče, za ljudi in za tiskovine. Ko so Škerla zaprli, je Ramovš spretno vzdrževal z njim stike in sodeloval pri reševanju nevarnih papirjev. Kljub vsemu je bil Škerl po vojski spet zaprt, izgubil je založbo in se selil kot prevajalec iz več jezikov iz ustanove v ustanovo, prevajal za razne založbe... Ostal mu je njegov tržaški humor in temperament, držala ga je pokonci njegova globoka kultura.

Med vojsko je v Prekmurju prišla nekoč k meni Ramovševa svakinja Marija Zalarjeva, učiteljica na Goričkem, da smo ji pomagali z nasveti, kako priti v Ljubljano. Ramovševa dela sem tedaj živo prebiral in njegovo ime smo dostikrat imenovali tako v Budimpešti med slavisti, kot v razgovorih s Pavlom.

Ko sem se po vojski vrnil v Ljubljano, sem slišal o Ramovševi pomoči prof. Kidriču, ki je stradal, preganjan na Dunaj, pa o vseh drugih medvojnih dogodbah. Tako sem že po Ramovševi smrti na Dovjem srečal, sprašujoč o pastirstvu, človeka, ki me je med pogovorom presenetil: jaz sem pa poznal profesorja Ramovša v Ljubljani. Bil je upokojen orožnik, ki je med vojsko opravljal neko stražniško službo v Ljubljani in je nekoč po policijski uri srečal na ulici gospoda, ki je hitel domov. "Spremil vas bom, da ne boste imeli kakih težav," sem mu dejal. Pa sva se začela pomenkovati in ko sva prišla do njegove hiše, me je povabil noter, me pogostil in govorila sva o vsem mogočem. Povedal je, kdo je, kaj dela in sva se čisto po domače menila...

Kako je bil ta doganjivi lingvist gospodinjsko in gospodarsko praktičen, o tem sem slišal marsikaj in o tem govorijo tudi njegova pisma, npr. Beliču. Kako je skušal vsakomur pomagati, sem slišal in doživel, ko sem mu npr. prinesel daljši prijateljev rokopis, ki ga je zanimal, pa me je poslal, naj ga nesem pretipkat najini skupni znaniki, ki naj bi ji avtor z dežele poplačal z živili... V tistih prvih povojnih letih sva se pogovarjala o moji disertaciji, dajal mi je nasvete in me svaril pred oblastniki. Potem je sopodpisal poročilo o disertaciji. In ko je "ideološka" birokracija štiri leta zavlačevala moje imenovanje za docenta, so v ponovno štiričlansko (!) komisijo izvolili tudi prof. Ramovša, da me je ponovno predlagala. Ko se je moj "Mefisto" na seji nekaj upiral izvolitvi, je prof. Bajec poklical po telefonu Ramovša, ki je zavpil: Kateri hudič pa spet meša to?! - To priznanje mi je - poleg strokovnih poročil zagrebških kolegov - pomenilo največ v vsej moji do konca ovirani univerzitetni "karieri"...

Tedaj niti Ramovš niti Nahtigal nista več prihajala na fakultetne seje (Kidriča ni bilo več), kjer so večkrat odločali prišleki, ki niso imeli pojma o tem, kdo in kaj so bili prvi profesorji naše univerze.

Vilko Novak
Ljubljana